

Žena a muž v rodině a trhu práce

**XXXIX konference České
demografické společnosti
Praha 27. května 2009**

Ludmila Fialová:
**Proměna funkcí rodiny v historické
perspektivě**

Úvod:

„Rodina je obecně považována za nejdůležitější společenskou skupinu, která je základním článkem sociální struktury a ekonomickou jednotkou, jejíž hlavní funkcí je reprodukce trvání biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, jakož i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“

Velký sociologický slovník, Praha 1996.

Rodina jako kulturně a historicky proměnný útvar

- Existuje řada typů rodinných struktur, nikoli jedna typická rodina, případně pouze určité varianty jednoho typu
- Přesto jsou pro všechny rodinné typy uvedené funkce společné
- V čase se mění způsoby, jak jsou tyto funkce zajišťovány, případně do jaké míry

Typy rodiny obvyklé v novověku ve střední Evropě

Nukleární rodina

od raného novověku převládá jednoduchá, nevelká rodina, tvořená zpravidla manželským párem s dětmi nebo bez dětí, případně jedním rodičem s dítětem/děťmi;

Rozšířené rodiny

zpravidla třígenerační soužití

Domácnosti složené z více rodinných jader

(komplexní rodiny : soužití manželského páru s ženatým synem, zpravidla dědicem, kde pravomoci hlavy domácnosti zůstávají v rukou staršího hospodáře
komplexní rodiny s výměnkem, kde pravomoci přecházejí na mladšího hospodáře)

V důsledku krátké střední délky života se vyskytovaly rozšířené i složené domácnosti zpravidla jen krátkodobě)

Nukleární rodina jako samostatná ekonomická jednotka

- Nutnost zajistit existenci rodiny (a tím i její reprodukci)
- Více ovlivnitelná vnějšími podmínkami
- Adaptabilní na vnější podmínky
- Adaptace velikosti a skladby rodiny, ale i rozdělení rolí v rámci jednotlivých rodin a také participace jednotlivých členů na jednotlivých rolích
- Nestabilní útvar, snadno zranitelný

Rodina jako odraz sociálního prostředí

Příslušnost k sociální vrstvě ovlivňuje jak velikost rodin, jejich strukturu, tak participaci jednotlivých členů na zajišťování činnosti rodin – dělbu práce v rámci rodiny

Venkovské prostředí

- Majitelé usedlostí (a pozemků)
- Podruzi, domkáři

Městské prostředí

- Řemeslníci
- Obchodníci
- Úředníci

Specifické rodiny příslušníků šlechty

Rodina jako výrobní jednotka

Vyšší sociální vrstva

Může si zajistit, aby práci vykonávala jiná osoba:
čeledín, sluha, tovaryš, správce, vychovatel

služebná, hospodyně, kojná, chůva, vychovatelka

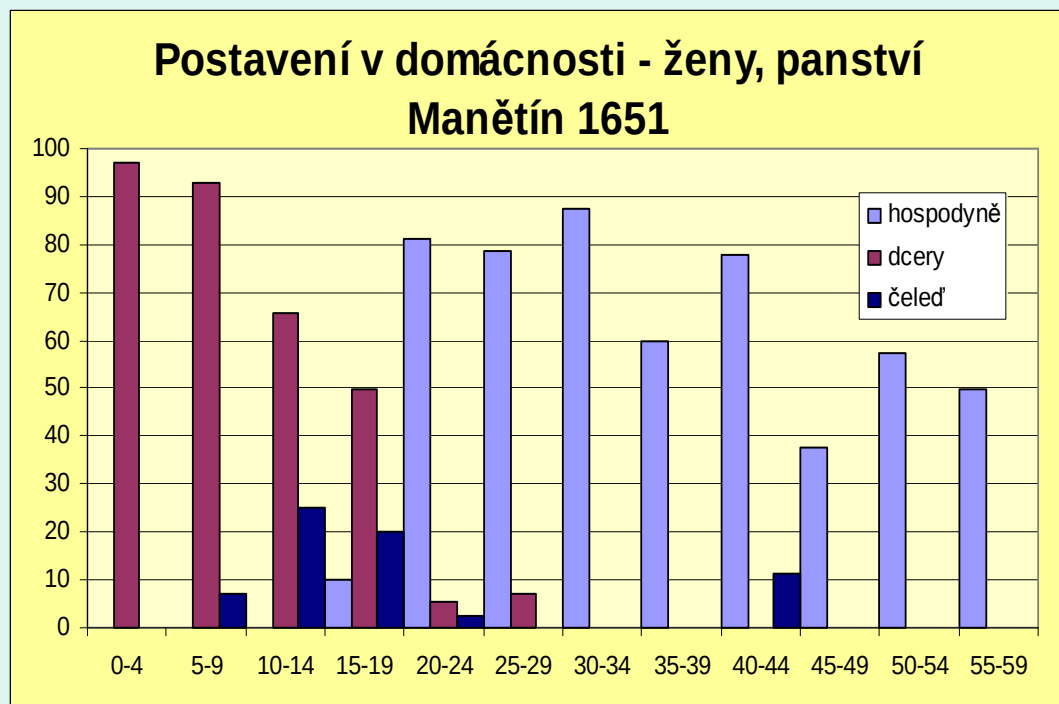
Děti nemusejí odcházet do placené práce

Nižší sociální vrstva

O práci se dělí pouze členové rodiny

Získává zdroje obživy námezdní prací

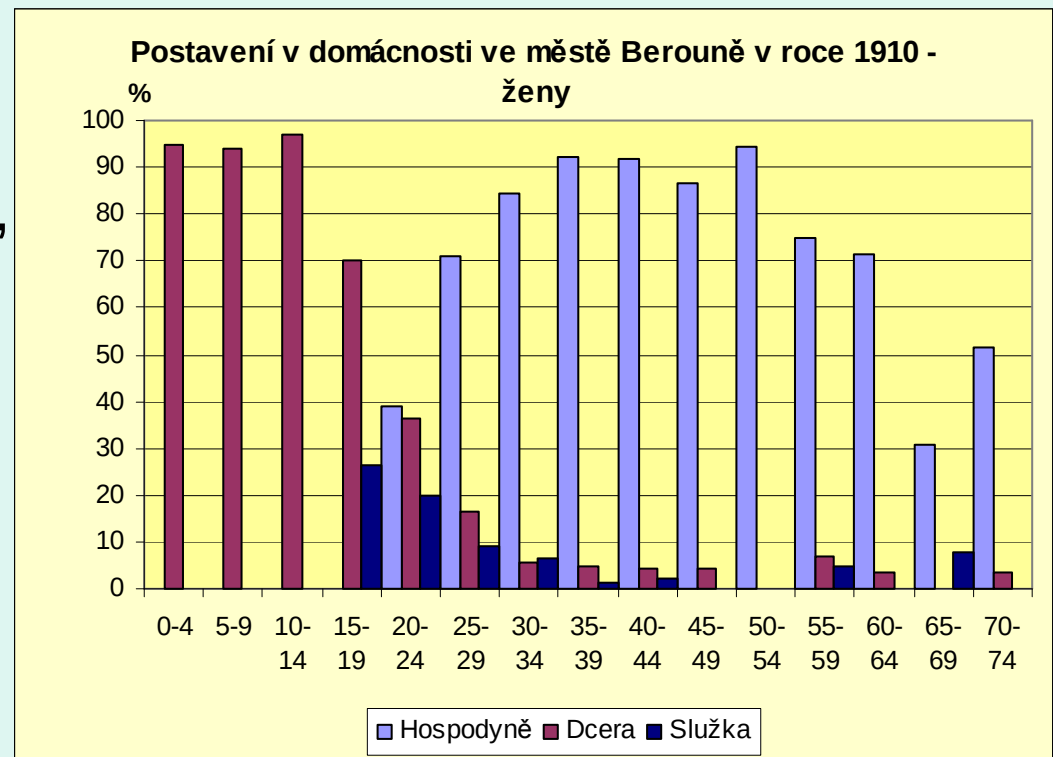
Děti odcházejí do placené práce v časném věku

Industrializace

- Zvyšování rozsahu námezdní práce
- Odluka bydliště od pracoviště
- Autorita otce skrze zaměstnání (nikoli skrze řízení rodiny)
- Sociální diferenciacce pokračuje:

Vytváření buržoazní rodiny,
dělnické rodiny

Buržoazní rodina jako předobraz „tradiční“ rodiny?

Vyšší střední vrstva:

- žena (manželka hlavy rodiny) nemusí pracovat (stává se ale ekonomicky závislou na muži) : povinna zajistit péči ostatním členům rodiny a hladký chod domácnosti (tři K); často s pomocí služebnictva
- Důraz kladený na citovost (sňatky z lásky)

Dělnická rodina

- **Kvalifikovaní dělníci :**
nápodoba životního stylu malé buržoasie (rodina je schopna vyjít z jednoho platu; žena není výdělečně činná)
- **Ostatní:** žena je výdělečně činná dle svých možností
- Rodina je zbavena výrobních prostředků, je svobodnější ve svých volbách (sňatky z lásky)

Intenzita zaměstnanosti obyvatelstva staršího 15 let podle pohlaví a podíl žen zaměstnaných v jednotlivých sektorech z úhrnu zaměstnaných v českých zemích v letech 1880-1930

Rok	Podíl zaměstnaných z obyvatelstva staršího než 15 let		Podíl žen zaměstnaných v jednotlivých sektorech z úhrnu zaměstnaných			
	muži	ženy	zem.	prům	obch.	služ.
1880	58,5	43,8	54,3	33,6	16,9	76,8
1890	68,1	55,9	64,4	27,6	24,6	96,4
1900	61,4	29,2	49,5	22,4	20,1	97,8

Harmonizace péče o dítě a práce jejich matek je dávné dilema, řešení záviselo na ekonomické situaci rodin a dalších možnostech (např. existenci příbuzných) a na širších okolnostech – zda okolí považovalo práci vdaných žen za možnou, tolerovanou apod.

Proměna dalších funkcí

Předindustriální společnost

- *Výchova – rodiče a další příbuzní, placení vychovatelé*
- *Péče o děti, nemocné a staré - rodiče a další příbuzní, placené chůvy, pečovatelky*
- *Ochrana – členové rodiny či nájemné síly*

Industriální společnost

- *Výchova – veřejné školství (dostupnost pro chudší vrstvy)*
- *Péče o děti, nemocné a staré – specializovaní kvalifikovaní jednotlivci nebo instituce*
- *Ochrana – obec či stát*
- *Rozvíjení citové složky*
- *Změna postavení jednotlivce ve společnosti – občanská práva jednotlivce, zvláště žen*
- *Možnost samostatné existence mimo rodinu*